

ИЗРАБОТВАНЕ НА ПЪТЕВОДИТЕЛ НА ЕТНОКУЛТУРНОТО МНОГООБРАЗИЕ В РОДНИЯ КРАЙ – ПРИМЕР ЗА ДОБРА ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНТЕГРАЦИЯ

Янка Минева
учител в СУ „Христо Проданов“, гр. Карлово

На територията на община Карлово живеят представители на различни етноси. Тук се преплитат културни, политически, исторически, религиозни събития, съдби, интереси и съществуват явления и процеси, свързани с многобройните измерения на националното, етническото, мултикултурното. В продължение на месеци учениците проучваха четирите най – големи етнически общности – българи, роми, турци и каракачани. От възможността ни да видим в различното проявление на универсалността, зависи дали светът ще се разкрива за нашите ученици като желано и разбираемо многообразие или ще се затваря враждебно като неразбираемо различие. А да разберем и да приемем различията, трябва да познаваме и себе си и другите. Все още празниците, обичаите, творчеството на отделните етнически малцинства са непознати за обществото. Училището може да бъде мястото, откъдето да тръгне разширяването и обогатяването на познанието в тази област. Като излязохме от сухите рамки на учебния час, ние проведохме извънкласна и извънучилищна дейност, различна от традиционните форми на работа в училище. Резултатът е издаденият пътеводител на етнокултурното многообразие на Карловския край и осъществяването на образователна интеграция по един нетрадиционен и много добре приет начин от представителите на етническите малцинства.

СУ „Христо Проданов“, гр. Карлово е място където си дават среща деца от четирите проучени етнически общности – българи, роми, турци и каракачани. Средата между тях никога не е била враждебна. Напротив учениците все повече откриват сходството помежду си, осъзнават своето единство. Но съприкосновението между тях разкрива и техните различия. Тези различия могат да бъдат трансформирани като богатство и многообразие само ако учителят успее да изгради и реализира образователна среда на интеркултурен диалог.

Практиката бе проведена като извънкласна дейност в клуб по интерес „Краезнание“, който създадох през 1998 г. и оттогава, на доброволни начала работя с моите ученици, които търсят тайните на родния край.

През учебната 2007/2008 г. с ученици от СУ „Христо Проданов“, гр. Карлово защитихме и работихме по проект от модул „Развитие на извънкласната и извънучилищната дейност“, по Национална програма „Училището – територия на учениците“.

Учителят реализираше практиката е Янка Панова Минева – главен учител в СУ „Христо Проданов“, преподавател по история и география.

Проектът включи няколко целеви групи: ученици и учители от СОУ „Христо Проданов“/днес СУ „Христо Проданов“/, представители на различни етнически групи от населението в региона:

Целева група	Общ брой	Участници в практиката
ученици	930	пряко участие – 415 анкетирани – 150
учители	97	ръководен екип – 5 подреждане на изложбите – 6 събиране на информация – 5 анкетирани: обявяване и мотивиране на практиката пред учениците – 47
представители на различни етнически групи от населението в региона	800	анкетирани – 200 проучени, интервюирани – 150 присъствали на представянето – 100

Общата цел на практиката бе да се разработи и експериментира методологически модел на извънкласна и извънучилищна дейност за изследване и популяризиране на родния край с акцент върху превръщането на етническото многообразие в източник на интеркултурен диалог. Конкретните цели на практиката бяха:

1. Ангажиране на голям брой ученици в извънкласната и извънучилищна дейност, подпомагаща интелектуалното, духовното и нравственото им израстване;
2. Разширяване на етническата култура на учениците и интеркултурния диалог;
3. Създаване на пътеводител на етнокултурното многообразие на родния край.

Избрах темата „Пътеводител на етнокултурното многообразие на родния край“ във връзка с обявяването на 2008 г. за година на интеркултурния диалог. При

определяне на целите, целевите групи, очакваните резултати, индикаторите за успех и разработването на програмата съставих с помощта на учениците от клуб „Краезнание“. Избрах тях, защото имат дългогодишен опит в извънкласната дейност и в клуба винаги се включваха ученици от четирите етнически групи.

Първият етап започна в часа на класа, класните ръководители запознаха учениците с идеята и възможностите има за участие. Участниците в клуб „Краезнание“ записаха желаещите за участие, определиха ученическите екипи и разпределиха задачите. Изработих анкети за установяване на входното ниво на учащите се и за проучване на познанията на останалите целеви групи. Съвместно с ученическите екипи обработихме резултатите на базата на посочени от мен показатели, критерии и параметри.

Същинската част продължи два месеца, през които учениците събираха, селектираха и структурираха информацията. Изследователската работа на екипите започна в библиотеката и градския исторически музей с проучване на литературните източници по проблема. Учениците установиха, че информацията за етническото многообразие в региона е малко, но пък им позволява да запълнят тази празнота. По време на проучвателската си дейност използваха и интернет като източник на информация. Импровизирания кабинет в училище скоро се превърна в един проучвателски център, в който всяко междучасие и дълго след края на часовете се работеше. Индивидуалните проучвания и учебните екскурзии из селищата в Карловската община се превърнаха на срещи с хора от различни възрасти и етноси. В хода на тези срещи се появи идеята да се организира етнографска изложба показваща богатството на различните етноси. Проведохме учебни екскурзии до Националната библиотека и Националния етнографски музей в София и до етнографски сбирки в Старозагорско. След като беше събран и обработен достатъчно материал в навечерието на Коледа и Курбан байрам направихме изложба в учителската стая. На нея показахме характерното за региона народно облекло. Представители на различните етнически групи ученици представиха някои традиционни обичаи и изпълниха традиционни за приближаващите празници песни.

Следващата стъпка бе разработването вариант на пътеводителя, който внесохме за печат. Неговото презентирание се превърна в истински многоетнически празник за цялата община. Дейността предизвика голям интерес в цялата община, с нас се свързаха представители на различни неправителствени организации на етническите групи и ученици от другите учебни заведения, които заявиха своето желание да се

изяват на презентирането на крайния продукт. Бяха подредени събраните богати етнографски експонати. Участниците представиха всяка общност и показаха някои от характерните обичаи. Танцови състави от общината на различните етнически общности, описани в Пътеводителя поздравиха стотиците гости присъстващи на презентирането.

С книгата учениците не направиха пълна характеристика на етносите в региона. Показаха част от резултатите от своето проучване, това което за тях бе най – интересно – някои от характерните празници на етническите групи в региона. Позволих им сами да решат, коя информация да включат като част от идеята ми за изграждането на образователна среда за интеграция на етническите малцинства.

Големият интерес, с който всички в училище посрещнаха реализирането на идеята ми дават основание да направя някои важни извода:

1. Общата цел на практиката е изпълнена.
2. Изпълнени са и конкретните цели:
 - Ангажираха се голям брой ученици с различно равнище на знания, умения, компетенции в извънкласната и извънучилищната дейност.
 - Обогати се етническата култура на ученици и учители и интеркултурния диалог.
 - Изработи се краен продукт представящ етническото многообразие на родния край.
3. Постигнати са основните очаквани резултати:
 - Учениците формираха и развиха умения, компетенции и модели на поведение в етническа многообразна среда и за екипна работа.
 - В хода на практиката се промени атмосферата в училище – заработиха екипи, в които имаше представители и на четирите етноса.
 - Създадената творческа атмосфера увличаше все повече и повече ученици и към първоначалните екипи се присъединяваха нови. Бяха включени ученици и от другите учебни заведения в града, които проявиха интерес към воденият интеркултурен диалог.

Контролът за установяване на изходящото равнище проведох с помощта на анкети, контролни листове, наблюдение, оценка и самооценка. Резултатите убедително показаха, че знанията и уменията на учениците могат да се формират и разширяват и в различните форми на извънкласната дейност. Наблюденията ми по време на реализиране на практиката показаха високото ниво на оценка и самооценка на

учениците, уменията им успешно да вземат решения, да работят екип независимо представители на коя етническа общност са. В процеса на практиката децата предложиха много оригинални идеи – за работата на екипите /сами пожелаха във всеки екип да се включат представители на четирите етноса/, за събирането на информация, за оформлението и представянето на Пътеводителя. В процеса на работа към нас се присъединяваха все повече ученици, заразени от ентузиазма на първите. Промени се традиционната атмосфера в училище. Водеха се много разговори и спорове. Учениците заработиха в създадените екипи, обединиха усилията си, успешно събираха, систематизираха и представиха информация за различните етноси. Съвместната работа в екипите показва, че по – голямата част от учениците разбират равенството между хората и осъзнават необходимостта от интеркултурен диалог. Желанието, с което събираха информация, активната им позиция при систематизирането и представянето на информация, готовността на голяма част от гражданите да съдействат на учениците, посещенията на представянето на Пътеводителя, показват интереса на учениковата общност и цялата общественост към етническото многообразие в региона. В процеса на изследване се формира и изгради една образователна среда, в която интеграцията дойде от само себе си. Най – важният урок за моите ученици, а и за техните родители бе урокът, че непознаването на другия пречи на разбирането за равенство на етносите. В проведените анкети посочват, че съзнаването на съществуването на другия е разширило етническата им култура и е направило комуникацията между етносите много по – лесна. Откриха и своите различия, че като представители на различните етнически групи те носят и изразяват знаците на тези групи. И от възможността ни да видим в различното проявления на универсалността, зависи дали светът ще се разкрива за нас като желано и разбираемо многообразие или ще се затваря враждебно като неразбираемо различие.

Като използвах етническото многообразие за източник на интеркултурен диалог го превърнах в образователна среда, толерираща и стимулираща самостоятелното, творческото търсене у учениците. Те излязоха от сухите рамки на учебния час, забравиха етническите си различия и заедно проведоха една сложна и многопластова извънкласна и извънучилищна дейност, различна от традиционните форми на работа в училище. Всичко това съдейства при формирането на основните ценности на личността, при задаването на основните параметри на духовното и интеркултурното развитие на младия човек, доколкото разширява етническата култура като включва в нея съзнаване на различното, на съществуването на другия. Разбирането на другия е

вникване във функционирането на неговата култура отвътре и на собствената от неговата позиция. Това прави комуникацията възможна. Възможна е в училище „Христо Проданов“, където българи, роми, турци и каракачани показаха, че могат не само да съжителстват заедно, но и да работят заедно в екип, да се опознават и приемат другия. За девиз по време на цялата практика, учениците избраха девиза на каракачаните: „В България има място за всички, които я обичат“.

Практиката успешно може да се използва в други български училища, дори и без да се стига до издаването на хартиен носител, то може да се изработи на електронна платформа. Проучването и запознаването с празниците и обичаите на етническите малцинства предизвиква голям интерес не само сред учениците, а и сред цялата общественост. Голяма помощ оказват и различните неправителствени организации на отделните етнически групи в България. Не крайния продукт, а самия път до него в най – голяма степен провокира интеграцията и създава една толерантна и естествена образователна среда.

В хода на работа затрудненията, които най – често срещаме бяха свързани с голямата натовареност на учениците в задължителния учебен процес. Образователната среда за интеграция изисква една по – голяма свобода дадена на учениците при избор на учебните предмети, които да посещават съобразно с техните възможности и дарби.

Големият интерес, който породил работата ни даде основание да продължим и разширим изследването си. През следващите години тематично направихме възстановка на празници и традиции, проведохме задълбочено проучване на традиционното облекло за четирите етнически групи, издадохме и още една книга „Кулинарно пътешествие в Стремската долина“, в която представяме традиционните ястия за различните етнически групи в региона.

Образователната интеграция е сложен и многопластов процес, а когато в едно учебно заведение има представители на ученици от три групи етнически малцинства, този процес се оказва един „Гордиев възел“. С използването на по – голямата свобода, която ни дава извънкласната дейност и поставянето на точна и конкретна крайна цел този възел е възможно да бъде отвързан. В моята педагогическа практика изработването на пътеводител на родния край, свързано със събиране, селектиране и анализиране на информация, нейната редакция и оформянето на крайния продукт определено съдейства на образователната интеграция на учениците не само от етническите малцинства.

Ще завърша с мисълта на Албер Камю, която моите ученици си направиха на постер и закачиха в работния кабинет: „Не върви пред мен, може да не те последвам. Не върви зад мен, може да не те вода. Върви до мен и ми бъди приятел“.

Янка Минева
СУ „Христо Проданов“
гр. Карлово, ул. „Ген. Скобелев“ № 8
soi_prodanov@abv.bg, dzani@abv.bg, 0897910057